

Гуцул Інна Анатоліївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри податків та фіскальної політики,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Сукмановський Володимир Васильович

студент гр. ФМСм-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

ВЕКТОРИ РОЗБУДОВИ МИТНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Економічний розвиток України в умовах зростаючої інтеграції в глобальний простір має дуже багато внутрішніх суперечностей, які поглиблюють існуючі виклики. Тому ризикоорієнтована парадигма збалансування митного простору та стратегічні вектори його розвитку повинні базуватися на наступних платформах, які у комплексі зменшуватимуть його ризиковість: інституційно-організаційна платформа управління ризиками митного простору; інноваційна платформа; платформа зовнішньоекономічної інтеграції; платформа міжнародного співробітництва.

Доводиться констатувати, що на сьогодні в Україні відсутня цілісна інституційна платформа митного простору, хоча і досвід країн світу підтверджує організаційну складність такого процесу, разом з тим, у них забезпечена чітка взаємодія усіх інституцій, що беруть участь у його формуванні, та координація дій. В Україні основною інституцією, що забезпечує функціонування митного простору, є Державна митна служба України.

Розвиток системи інституційно-організаційного управління ризиками при здійсненні митного контролю та митного оформлення забезпечується через виконання структурними підрозділами ДМС основних функцій і процедур: визначення за результатами застосування системи управління ризиками форм та обсягів митного контролю у конкретних випадках переміщень товарів і транспортних засобів через митний кордон України; моніторинг виконання посадовими особами митних постів (підрозділів митного оформлення) митних формальностей, сформованих за результатами застосування системи управління ризиками; наповнення регіональних профілів ризику автоматизованої системи аналізу та управління ризиками; участь у межах своєї компетенції у здійсненні аналізу й оцінюванні ризиків; формування в межах компетенції структурного підрозділу звітності за напрямом управління ризиками [1].

Враховуючи сучасні виклики для митного простору, змінюється також роль інституцій у забезпеченні стабільності митного простору. З метою забезпечення належної протидії правопорушенням з урахуванням розвитку технологій та вдосконалення методичних і організаційних підходів виникла потреба у затвердженні орієнтирів на довготермінову перспективу. Такі засади були закріплені в Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положенні про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю [2].

Передусім вони містили уніфіковане визначення термінологічних понять, що використовуються при застосуванні системи аналізу й селекції чинників ризику, і встановили порядок застосування цієї системи. На підготовчому етапі реалізації концепції було визначено першочергові завдання для Держмитслужби України та її регіональних підрозділів, зокрема: опрацювання національного та зарубіжного досвіду з питань митних правопорушень для систематизації виявлених ризиків; визначення критеріїв класифікації об'єктів аналізу за сферами, профілями і ступенями ризику; розроблення нормативно-правової бази, яка регламентує застосування системи аналізу ризиків у практичній діяльності митних органів України та вжиття заходів із мінімізації ризиків; налагодження обміну інформацією та забезпечення інтеграції митних баз даних з базами даних інших державних контрольних органів; проведення аналізу економічної ефективності заходів щодо мінімізації ризиків і забезпечення розширення практики вибірковості застосування форм митного контролю митними органами. Разом з тим, окремі завдання так і не були досягнуті. Серед таких слід вказати і незавершеність процесу інтеграції митних баз даних з базами даних інших державних контролюючих органів, що фактично нівелює переваги від запровадження принципу «єдиного вікна» при здійсненні митного контролю та митного оформлення. Проте відсутність селективності ризикових операцій за всіма видами контролю, що здійснюється при митному оформленні, призводить до неузгодженостей між державними органами, що не дає змогу ефективно використовувати інструменти системи управління ризиками у своїй діяльності. Робота над удосконаленням системи управління ризиками тривала і в 2017 р. Зокрема, в 2017 р. внесено зміни до 16 профілів ризику, введено в дію 6 нових профілів ризику, здійснено більше 510 доповнень до профілів ризику. Стратегічно важливим кроком є схвалення розпорядженням КМУ Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року № 978-р [1]. Основні напрями та завдання щодо кожного з них наведено у табл. 1.

Стратегія також передбачає розширення повноважень митних постів, які після проведення реформи визначено основною ланкою у структурі (їхнє функціональне призначення саме це й передбачає, яка здійснюватиме митний контроль та оформлення, відповідатиме за пропуск товарів і предметів через митний кордон, що зменшить їхню залежність від митниць, які здійснюватимуть наглядову діяльність за їхньою роботою та надаватимуть допомогу. Такий підхід зумовлений неефективною структурою митних органів, які сповільнюють процес митного оформлення та контролю.

Одним із нововведень у побудові інституційного базису митного простору може бути модернізація митних органів для імплементації Митних прототипів ЄС «Customs Blueprints», що набуває актуальності після ухвалення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проблема розмежування податкової та митної служб не вперше актуалізуються після їхнього об'єднання, оскільки раніше ці інституції функціонували окремо. Відповідно в 2016 р. у Верховній Раді України винесено на розгляд проект Закону України «Про Національну

митну службу України» №3763 від 13.01.2016 р. [2], яким передбачено створення Національної митної служби України, яка забезпечуватиме «...захист митних інтересів та митну безпеку України, регулювання зовнішньої торгівлі, захист внутрішнього ринку, розвиток економіки України та її інтеграції з світовою економікою, наповнення бюджету, протидію митним правопорушенням».

Таблиця 1

Основні напрями та завдання Стратегії розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року

№	Напрями реалізації	Заходи
1	Здійснення інституційних змін	Утворення у структурі ДМС окремого структурного підрозділу з питань управління митними ризиками, штатна чисельність якого має становити не менш як 70 посадових осіб;
		утворення у структурі підрозділу інформаційних технологій ДМС підрозділу з питань розроблення і супроводження автоматизованої системи аналізу та управління ризиками і проведення аудиту штатною чисельністю не менше як 5 посадових осіб;
		утворення у структурі митниць самостійних підрозділів з питань управління ризиками, штатна чисельність яких має становити не менш як 5 посадових осіб для митниць штатною чисельністю до 500 осіб та не менш як 11 посадових осіб для митниць штатною чисельністю 500 осіб та більше.
2	Проведення аналізу та оцінки ризиків безпеки до прибуття товарів, ТЗ у пунктах пропуску через державний кордон	Запровадження механізму надання перевізниками попередньої інформації про товари, транспортні засоби, заплановані до переміщення, в обсязі та з дотриманням часових нормативів, передбачених міжнародними стандартами; запровадження відповідальності перевізників за неподання чи несвоєчасне подання або подання попередньої інформації в обсязі та в терміни, визначені законодавством, або за подання недостовірної попередньої інформації.
	3	Вдосконалення підходів до управління митними ризиками

		передбачатиме можливість внесення будь-якою посадовою особою митниці інформації про можливі ризики порушення вимог законодавства та даватиме змогу здійснювати відстеження процесу опрацювання уповноваженими підрозділами наданих пропозицій.
4	Забезпечення розвитку інформаційних технологій	Впровадження програмного забезпечення для автоматизації процесу проведення аналізу та оцінювання ризиків під час переміщення (пересилання) міжнародних поштових відправлень та експрес-відправлень, а також у пунктах пропуску через державний кордон, у тому числі для повітряного сполучення.
5	Забезпечення міжвідомчої взаємодії	Поліпшення ефективності взаємодії між органами державної влади шляхом забезпечення обміну інформацією в режимі реального часу, яка може бути використана, зокрема, для проведення аналізу та оцінювання ризиків, а також для виявлення та припинення порушень вимог законодавства; забезпечення передачі Держприкордонслужбою до ДМС інформації про осіб, які переміщуються через державний кордон, у режимі реального часу з метою проведення аналізу та оцінювання ризиків безпеки, а також виявлення, припинення та протидії порушенням вимог законодавства з питань державної митної справи.
6	Забезпечення розвитку людських ресурсів	Удосконалення системи професійної підготовки посадових осіб з питань аналізу та оцінювання митних ризиків; забезпечення навчання та підготовки осіб, уперше прийнятих на роботу у митницях, з питань управління митними ризиками.

Отже, основними пріоритетними векторами розвитку митного простору України та його ефективної інтеграції у глобальний простір, повинні бути:

- зважаючи на зовнішньоекономічну природу походження митних ризиків урахування в їх профілях специфіки і структури зовнішньоекономічної діяльності з точки зору її учасників, географії її здійснення, виду транспортних перевезень, обсягів і напрямів переміщення вантажопотоків, а також їхньої структури;

- розробка інституційної платформи митного простору, яка об'єднуватиме всі державні органи, установи та організації, що задіяні у забезпеченні безпеки простору та його збалансованого розвитку;

- розвиток міжнародного співробітництва і використання транзитного потенціалу митного простору України;

- активізація підвищення професійного рівня фахівців, що забезпечуватимуть функціонування інституційної платформи простору, в тому числі за допомогою дистанційного навчання [2];

- впровадження інноваційних технологій у діяльність інституцій митного простору та врахування викликів 4.0 промислової революції для національних митних просторів, можливості у майбутньому фізичного не переміщення товарів через кордон за їхнього виробництва із використанням 4D і 5D принтерів, що суттєво деформує організаційну й інституційну структуру митного простору України.

Виконання підрозділами ДМС регламентованих функцій і процедур щодо забезпечення якості митного контролю детермінує розвиток системи інституційно-організаційного управління ризиками при здійсненні митного контролю та митного оформлення. Приведення митного простору України до міжнародних стандартів потребує, перш за все, зміну акценту з фіскального оцінювання діяльності митних інституцій на контроль якості митних процедур. Розширення портфелю партнерів і поглиблення співпраці з такими міжнародними організаціями як Всесвітня митна організація, EUBAM,

Європейський офіс по боротьбі з шахрайством (OLAF) та митними адміністраціями інших країн забезпечить протидію контрабанді товарів і митними правопорушенням. Реалізація міжнародного співробітництва у контексті митного простору потребує створення всеохоплюючої інституційної платформи із врахуванням специфіки та структури зовнішньоекономічної діяльності з точки зору учасників зовнішньоекономічної діяльності, географії її здійснення, виду транспортних перевезень, обсягів та напрямів переміщення вантажопотоків, а також їхньої структури.

Список використаних джерел:

1. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 438 с.
2. Герасимюк П. В. Митні ефекти як індикатори стану реалізації митної політики помірною протекціонізму в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 100-108.